

Christian Braw: *Tro på Wasas tid*. (Norma, 1993). 92 s.

Denne lille bog beskæftiger sig med troen hos mennesker i Sverige i første halvdel af 1600-tallet.

Bogen indledes med et kapitel om »tro utanför kyrkan«. Her behandles trolddom, signeri, astrologi, ateisme og afguder. Braw forklarer, at ordet *ateisme* i perioden havde en anden betydning end i dag. Det kunne betegne socianismen og deismen eller epikuræernes måde at leve og fornøje sig på uden at bekymre sig om Guds bud. Desværre er Braw ikke lige så agtpågivende, når der i kilderne er tale om »avguder« (s. 17). Han tolker det som rester af førkristen hedendom, men begreber som *avguder* eller *hedensk* var for datidens præster teologiske kategorier, ikke historiske, dvs. de angav uacceptable praktikker uanset deres oprindelse. I de fleste tilfælde menes sikkert rester af middelalderlige fromhedsformer (f.eks. helgendyrkelse), muligvis allerede lutherske fromhedsformer fra reformationstiden, som en ny teologisk generation distancerede sig fra. Man kommer næppe til nogen forståelse for lægfolkets religiøsitet eller for magiske riters trade-ring og forandring, hvis man som den ældre folkeminddeforskning postulerer en »folkreligion« (s. 18f.), der skulle have levet uændret i folkets dyb fra tidernes morgen.

Det andet kapitel giver en nyttig oversigt over »tro i skolans värld«, eller snarere i latinskolens verden. Her er hovedkilderne en skoleordning fra 1611 og den mest brugte skolebog (af M. Hafner-reffer, trykt i Sverige siden 1612). Luther som forfatter var i skolen – bortset fra katekismen – næsten fraværende, men hans tanker fandt udtryk i andre af de anvendte lærebøger. Kapitlet om »tro bland de bildade« præsenterer aristotelismen, ramismen og paracelsismen. Det

længste kapitel om »tro i kyrkan« karakteriserer nogle andagts-, salme- og bønnebøger, Johann Arndt og mystikken og gennemgår tre prædikener over evangeliet til første søndag i advent. Braw giver en god sammenfatning af synet på Ordet, sakramenterne, nåden og syndernes forladelse. Sidste kapitel om »tro i liv« diskuterer, hvorvidt denne tro var overfladisk eller selve personlighedens kerne. Ud fra nogle – som historikere siger i dag – »ego-dokumenter«, forfattet af kongen og visse stormænd, kommer han til den slutning, at de virkelig levede i denne tro og var overbeviste om, at Guds forsyn styrede alt til det bedste. Braw lader bevidst spørgsmålet stå åbent, i hvilken grad denne tro var udbredt i andre samfundslag.

Braw pointerer flere steder, at »det rent religiösa är överordnat det funktionella« (s. 50). Prædikenerens formål var ikke at indprente befolkningen lydighed over for øvrigheden, men at undervise om menneskets forhold til Gud. Ikke engang i militæret blev sjælesorgen betragtet som et middel til at opnå en god kampmoral. Evangeliet skulle ikke stå i samfundets tjeneste. »Det är alldeles tvärtom så, att samhället skall tjäna evangeliet« (s. 66).

Med de begrænsninger, som Braw selv nævner, eller som betinges af værkets ringe omfang, giver bogen en god introduktion til tidens lutherske tro – ikke blot i Sverige. Man kunne nemt supplere med kildebelæg fra de andre lutherske lande, og en del af de religiøse bøger, som Braw citerer, er jo også oversat fra tysk. Braw er måske ikke altid á jour med den nyeste forskning, ikke mindst fra profanhistorisk side, og han læser kun forholdsvis få kilder, der alle er trykte. Til gengæld læser han dem meget omhyggeligt.

Jürgen Beyer